

УДК 9 + 72 (09)

Івашко Г-А. –гр. БМ-11

*Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя*

## **ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗНАЧЕННЯ В ПІДГАЄЦЬКОМУ РАЙОНІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Науковий керівник: к.і.н., доцент Щигельська Г.О.

Ivashko H-A.

*Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University*

## **ARCHITECTURAL MONUMENTS OF NATIONAL IMPORTANCE IN PIDHAITSI DISTRICT, TERNOPIL REGION**

Supervisor: PhD, Associate Professor Shchyhelska H.O.

Ключові слова: пам'ятки архітектури, Підгаєцький район

Keywords: architectural monuments, Pidhaitsi district

Кожен район, місто, селище, село – по своєму унікальне, неповторне та зі своєю родзинкою. Неповторним насамперед є завдяки своїм природним та культурним пам'яткам. Зокрема, надзвичайно колоритним регіоном багатим на численні об'єкти історико-культурної спадщини є Тернопільська область. Лише у Підгаєцькому районі найменшому в області за площею і чисельністю населення розташовані 7 пам'яток архітектури, які входять до Державного реєстру нерухомих пам'яток України як об'єкти національного значення: церкви – Успенська та Спасо-Преображенська (м.Підгайці), св. Бориса і Гліба (с. Шумляни), дзвіниця Спасо-Преображенської церкви, дзвіниця церкви св. Бориса і Гліба (с. Шумляни), костел Пресвятої Трійці та Синагога (м. Підгайці).

Найпершим слід відзначити костел Пресвятої Трійці, який вирізняється своєю архітектурою, оскільки є одним з небагатьох ренесансних зразків сакрального будівництва. Костел був збудований у 1634 р. Костел побудований у пізньоготичних формах із рисами ренесансу. Складений з піщаника, хрещатий в плані, однонавний, з бічними капелами та оборонною баштою на головному фасаді. Перекритий хрещатими нервюрними склепіннями із різьбленими розетками на шелигах. Головний вхід оформлений різьбленим порталом у вигляді глухого безфронтонного портика. Площина стіни над архівольтом декорована різьбленим акантовим орнаментом. Окрім головного в ньому було ще шість вітарів. А з боку каплиці, на хорах був орган, а в вежі висіло два дзвони. Згодом оновили головний вітар – «з мармуру, мальований». Прибудована каплиця в ренесансовому стилі, полігональна в плані, стіни і купол декоровані кам'яним карнизом із іоніками. 24 вересня 2006 р. у костелі відновили богослужіння. Його частина, яка ще недавно знаходилася в аварійному стані, відреставрована католицькою громадою, і там проводяться служби. Інша частина храму чекає своєї черги на реставрацію. І, як справедливо відмічає на сторінках науково-краєзнавчого збірника "Підгайці та Підгаєччина" дослідник Оксана Бойко: Підгаєцький костел через багаторічний неужиток, атмосферні чинники, пожежу і свідому руйнацію перебуває нині у стані прогресуючої руїни... Але перлину цю ще можна врятувати...".

Не менш цінною є й інша пам'ятка XVII ст. – церква Успіння (1650-1653 рр.), архітектурна конструкція якої не має аналогів в Україні. Споруда кам'яна, тридільна, триверха, з квадратною навою, притвором, гранчастою зовні і круглою зсередини

апсидою. Під бабинцем знаходиться глибокий підвал, над ним, на другому ярусі – хори, на третьому – каплиця. Особливістю будівлі є влаштований на даху бойовий аркадний обхід. Фасади оформлені пілястрами, а портали і обрамлення вікон – різьбленим профілем. Церква оточена мурованим кам'яним муром. Фасади оформлені пілястрами, а портали і обрамлення вікон – профілюванням і різьбленням у стилі Відродження. В інтер'єрі домінує висотно розкритий простір середнього купола. Первісна дерев'яна скульптура XVII ст. зберігається в Київському музеї українського мистецтва, а нині інтер'єр церкви доповнюють живопис і скульптури кіотів в стилі бароко (XVIII ст.). Стильова своєрідність пам'ятки – у сполученні прийомів ренесансної архітектури (декор) і традиційної української (конфігурація).

Інша пам'ятка XI-XII ст. – Синагога – виділяється своєю масивністю серед одно-двоповерховими забудовами міста і відіграє суттєву роль у формуванні його обличчя. Припускають, що синагога була збудована в кінці XVI ст. та використовувалась як молитовний дім аріанів (одне з найдавніших протистанських відгалужень християнства). Підгаєцька синагога – це одна із найбільших кам'яних синагог в Галичині. Фасад будинку відповідає вигляду синагог того часу, однак південна та північні стіни прорізані чотирма вікнами, замість зазвичай трьох. По периметру будинок має дванадцять високих стрільчатих вікон. Головна будова з двох сторін оточена прибудовами, які первісно використовувались під жіночі галереї.

Ще однією пам'яткою є Спасо-Преображенська церква та дзвіниця (1772 р.) Церква дерев'яна, тризрубна, одноверха. Бічні зруби однакової висоти, середній – значно вищий, перекритий зімкнутим зрубним склепінням на світловому восьмерику. Бабинець і вівтарна частина перекриті циліндричними рубленими склепіннями, схованими під двосхилими дахами. Високе опасання ілюзорно зменшує об'єми та пом'якшує співвідношення різних за величиною частин споруди. Вхід на південному фасаді бабинця оформлений різьбленим ганком. Круглі вікна у восьмерику та трикутні фронти над північним і південним фасадами мають пізніше походження. В інтер'єрі великі паруси, на які спирається восьмерик, врублені із підйомом догори, ілюзорно підсилюючи висотне розкриття простору. Дзвіниця дерев'яна, двоярусна, каркасної конструкції, чотиригранна. Нижній ярус значно вищий за верхній аркадний, що оперезаний двома рядами опасання. Перекрита шатровим дахом.

Існують дані, що невелику дерев'яну церкву в селі Шумляни будували 15 років (1696-1711 рр.) Інші дані стверджують, що будівництво завершилось в [1701 році](#). Дерево (в даному випадку дуб) для майбутнього храму везли з навколишніх лісів. Коштами допомогли представники аристократичної родини Шумлянських, особливий внесок зробив львівський єпископ Йосиф Шумлянський. Церква щасливо пережила неспокійні воєнні роки. В описі (Національний музей, відділ рукописів, РКЛ-20, арк. 101–102 зв.) 1759 р. зафіксовано: “Церква ціла дубова, помірна, з трьома верхами, гонтами побита, підлога з квадратів кам'яних. Двері дубові з засувам дерев'яним зсередини та скобою і колодкою ззовні. Року 1711, як свідчить напис на одвірку, виставлена і невідомо ким посвячена...”. Про історію дзвіниці церкви св. Бориса і Гліба залишилось не так багато відомостей, лише те, що вона збудована в 1872 році сільським майстром С. Загурським. Дзвіниця має нестандартне планування (восьмибічна), два яруси (перший ярус закрили), поставлена на високий кам'яний фундамент.

Таким чином можна стверджувати що описані вище об'єкти культурної спадщини національного значення є особливою культурною цінністю та мають неабиякий історико-культурний потенціал для розвитку туризму. Важливо, щоб мешканці цього краю розуміли їхню цінність, розумно використовували, вивчали, берегли й передавали з шаном з покоління в покоління.